

Zdravko Mužinić
Split

PJESNIK HVARSKOGA TEŽAKA

*Uz 20. obljetnicu smrti čakavskog pjesnika Pere Ljubića
(1952—1972)*

Otok Hvar, koji nakon bujnog renesansnog razdoblja uglavnom književno stagnira, s krajem 19. stoljeća ulazi u jednu novu književnu renesansu pa daje matičnoj književnosti više ljudi od pera: Politea, Tresića, Petravića, Kasandrića, Ilijića, Škurlu, Miličića i niz drugih. Veći se broj njih bavi književnom poviješću i književnom kritikom, dalje prevođenjem i sličnim književnim poslovima, ali bilo je i čisto književnih stvaralaca s područja lirike, proze i drame. Nijednom od tih pisaca međutim nije padalo na um da, barem sporadično, piše na hvarskom dijalektu. Učinio je to tek PERE LJUBIĆ (1901—1952).

Bio je to — za razliku od pjesnika koji se samo prigodimice ogleдахu na čakavskom — čakavski pjesnik per excellentiam, i to po redosljedu jedan od prvih, a neosporno je i to da je svojom poezijom izvršio značajan utjecaj na mlađe pjesničke kolege. Ne samo po tome što su, vođeni njegovim primjerom, i oni prihvatili taj dijalekt, nego u mnogočem prihvatiše od njega inicirani i zacrtani karakter stvaranja. Već 1927. objelodanjuje zbirku čakavskih pjesama »Bodulske pisme«, koja po tome što je to prva čakavska zbirka uopće predstavlja značajan datum u afirmiranju takve poezije. Godine 1939. pak skupa s M. Franičevićem objavljuje i drugu čakavsku zbirku »Na pojih i putih«.

Nekadašnji hvarski težak — mučenik, usađen u škrtu otadžemlju i sputan surovim kolonatskim okovima, njegov pačer život ispunjen tvrdim *lavurom* i *nevojom*, sušom i filokserom, gove rijetke radosti, njegov priprosti mentalitet — okosnica Ljubićeve lirike. Te u punom smislu riječi socijalne pa čak u nekom smislu i narodne lirike! . . . Ljubić je točno uočio da je život otadžemljaka tih godina mučno rabotanje, beskonačno prekapanje i znojevanje znojem te škrte zemlje. Kao što je to isto jučer radio njegov otac i kao što će to isto sutra raditi njegov sin. I pri tome — gladovao . . . U uvjerenju da je sve to sasvim normalno. Da on može teško raditi i pri tome gladovati . . .

Pjesnik je zapazio i čudnu vezu između čovjeka i zemlje. Zemlja hrani čovjeka (iako doduše ni izdaleka obilato i velikodušno) pa bi je čovjek trebao voljeti. No ona je i uzrok njegovih mučobina pa bi bilo razloga i za mržnju. Čovjek je zemlja, jer se na njoj pretvara u zemlju koju je još jučer zalijevao svojim znojem.

Tako je pjesnik genijalno fiksirao stoljetni život na hvarskoj školju. Život tvrdog truda i velike nevolje! Ali i stojičkog priklonitanga zakona robovskog rada i patnje. Mirenja s patnjom. Čovjek se rađao da pati i glada. I normalno mu je bilo da radi, a dočekuje — *nevoju*. Čeka *daž*, a dočekuje — sušu i filokseru.

Pjesnik je dobro zapazio i velik utjecaj kršćanstva na nekadašnjeg hvarskog čovjeka. Otuda naime rezignirano mirenje sa sušom i nevoljom. Uhvatio ga je tako pjesnik i u još jednom karakterističnom trenutku — kad pognute glave skrušeno hoda u nekada glasovite procesijama Velikog petka i pokajnički pjeva »Puče moj, . . .«.

Prikazao ga je pjesnik i u po kojem svijetlom trenutku, ali i u još jednoj nezavidnoj situaciji — kad putuje brodom u Split. I kako se uvijek ide po neugodnim poslovima, u kupnju, k lici i na sud i tome slično, i tada je on pognute glave, smrknut, potrađen . . .

Pognutost je uopće osnovni stav Ljubićeve čeljadi, a nema to dakako u toj poeziji — i s pravom — ni izvanrednih likova, samo amorfnu masu rezigniranih patnika.

Uz (aktivne) težake nisu pjesnikovoj pažnji promakli ni »peonirani«, nemoćni težaci, *didži* koji se griju na suncu i pričaj davnim danima, a ništa manje ni umorne *none* koje su cijeli život posvetili obitelji pa i sada kao krhke starice nesigurna koraka vraćuju udatoj i oženjenoj djeci noseći u džepu od *traverse* šibicu *mendula*.

Tako je pjesnik zahvatio cijeli život nekadašnjeg otočkog čovjeka: dugo rabotanje, rijetke svijetle trenutke, revno ispunjavanje crkvenih obaveza, niz neizvjesnih odlazaka u Split, kratke staračke godine . . . I kad se najzad približi definitivni odlazak na mjesto *kopošant*, taj je odlazak jedini pravi životni zgoditak njihova života i njegov življenja, jer tek tada nastupa pravi i zasluženi odmor.

I *komini*, i *komoštre*, i konobe, i sulari, i kućice, i seoske *pjacete* i štošta još — česti su rekviziti Ljubićeve lirike. *Kampaneli* posebno! . . . Svjedoci protjecanja vremena, rađanja, životnog mučeništva, umiranja. Spone među generacijama, između onih koji odoše i onih koji još traju svoje nevoljne dane.

U najvećem dijelu te lirike pjesnik nije samo slikar, ravnodušni i nezainteresirani promatrač, nego čovjek koji intenzivno proživljava nevolje toga svojeg svijeta. To će ga suosjećanje dovesti u nastavku do oštrih socijalnih akcenata i evokacije herojskog događaja iz povijesti tog otoka — evokacije hvarske bune i njenog pokretača Matija Ivanića.

Osjetio je pjesnik da se te teme mogu uvjerljivije i snažnije dati u čakavštini nego u standardnom književnom jeziku pa je upotrijebio sočnu i melodičnu, iako ne baš i uvijek striktno provedenu, hvarsku čakavštinu, i neosporno je zaista da bi sve to izgledalo bližedo, manje uvjerljivo da je dato u štokavštini, čime dakako ne kanimo nikako reći da bi samo čakavski dijalekt davao jedinu vrijednost Ljubićevoj lirici. Što treba u slučaju Ljubićeve čakavske lirike posebno istaknuti jest to (kako je s pravom primijetio i prof. Brozović), da to nije bila samo jedna kratkotrajna pjesnička epizoda, ili pak eksperimenat (kao npr. u Nazora, kojega možemo smatrati samo pretečom P. Ljubića), nego o dugom i ustrajnom pjesnikovanju, a nije nimalo pretjerana ni tvrdnja spomenutog Brozovića da je Ljubić zapravo stvorio modernu čakavsku liriku, kao što npr. Galović i Domjanić stvoriše kajkavsku. Istaknimo još jednom da je Ljubićeve zbirka »Bodulske pisme« prva čakavska zbirka uopće koja po tome predstavlja značajan datum u afirmiranju te lirike, a poznato je također da je Ljubić i po karakteru svoje lirike izvršio znatni utjecaj na mlađe pjesničke kolege.

Iako Ljubićeve poezija nije uvijek dakako na istoj pjesničkoj visini, neosporno je i to da je taj pjesnik dao više originalnih i suggestivnih pa i neponovljivih pjesničkih ostvarenja od kojih neka udoše i u antologije hrvatske lirike i to ne samo — ovo treba posebno istaknuti — u antologije dijalektalne lirike, nego i u sve ostale, počevši od Tadijanović-Delorkove pa sve do najnovijih. Svi se antologičari (kao što je to obično slučaj) ne slažu u izboru pjesama, no jedno je sigurno: svaka bi antologija hrvatske poezije bez Ljubićevih težaka — patnika izgubila jednu tako zanimljivu i originalnu dimenziju.